

Održivi turizam nacionalnih parkova

Kešac, Matteo

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:248220>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Mattea Kešac

ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNIH PARKOVA

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

Mattea Kešac

ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNIH PARKOVA

Završni rad

JMBAG: 0303081384, rednovna studentica

Studijski smjer: Turizam

Kolegij: Uvod u turizam

Znanstveno područje: Područje društvenih znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentorica: prof. dr. sc. Jasmina Gržinić

Pula, lipanj 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Mattea Kešac, kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije, smjera Turizam, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 17. lipnja 2021.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Mattea Kešac** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNIH PARKOVA**“, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis:

U Puli, 17. lipnja 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODRŽIVI TURIZAM.....	3
2.1. Pojmovno definiranje održivog turizma	3
2.2. Indikatori održivosti.....	4
2.3. Ciljevi održivog razvoja	6
2.4. Upravljanje održivim turizmom.....	7
3. NACIONALNI PARKOVI.....	9
3.1. Definiranje pojma.....	9
3.2. Razvoj parkova	10
3.3. Važnost za turizam.....	11
4. ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNIH PARKOVA	12
4.1. Uloga održivog turizma u nacionalnim parkovima	12
4.2. Razvoj u skladu s paradigmom održivosti	13
4.3. Izazovi razvoja.....	14
4.4. Upravljanje posjetima u provedbi održivog turizma.....	15
5. NACIONALNI PARKOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	17
5.1. Broj i lokacija nacionalnih parkova Hrvatske	17
5.2. Razvoj i stanje parkova.....	18
5.3. Nacionalni parkovi i koristi za destinaciju.....	19
6. ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNOG PARKA KRKA.....	20
6.1. Indikatori održivosti nacionalnog parka	20
6.2. Razvoj i upravljanje „NP Krka“ u skladu s održivosti	23
6.2.1. <i>EcoSUSTAIN</i> projekt.....	24
6.2.2. Projekt „ <i>Nepoznata Krka</i> “	26
6.4. Izazovi razvoja nacionalnog parka	27
6.5. Upravljanje posjetima u održivom turizmu nacionalnog parka.....	28
7. ODRŽIVI TURIZAM BUDUĆNOSTI U NACIONALNIM PARKOVIMA	29
7.1. Budući trendovi održivog turizma	29
7.2. Budućnost održivog turizma u nacionalnim parkovima.....	30
7.3. Indikacije u hrvatskom turizmu	30
8. ZAKLJUČAK.....	33
LITERATURA	35
SAŽETAK.....	38

SUMMARY	39
POPIS ILUSTRACIJA	40

1. UVOD

Završni rad pod nazivom „Održivi turizam nacionalnih parkova“ razrađuje važnost nacionalnih parkova u turizmu te održivi turizam na području nacionalnih parkova.

Svrha ovog završnog rada je odrediti važnost održivog turizma u nacionalnim parkovima te ujedno i ukazati na osjetljivost prirodne osnove na primjeru Nacionalnog parka Krka. Cilj ovog istraživanja je analiza prirodne resursne osnove i održivog turizma u svrhu povećanja atraktivnosti destinacije.

U okviru cilja i svrhe istraživanja, iznose se jedna temeljna i dvije pomoćne hipoteze rada:

- **H0:** „Održivi turizam nacionalnih parkova u vezi je sa razvojem atraktivnosti destinacije i prilagodbe trendovima u turizmu.“
- **H1:** „Nacionalni parkovi osnova su za unaprijeđenje održivog turizma određene destinacije.“
- **H2:** „Praćenje turističkih trendova na globalnoj razini važno je za razvitak održivog turizma u zaštićenim područjima.“

Ovaj završni koncipiran je u osam poglavlja, gdje se na početku prikazuje uvod i uvodi se čitatelje u rad. Drugo poglavlje obuhvaća definiranje održivog turizma, indikatore i ciljeve održivosti te upravljanje održivim turizmom. Zatim se definiraju nacionalni parkovi i ukazuje se na razvoj nacionalnih parkova i njihovu važnost u turizmu. Nadalje, prikazuje se važno poglavlje u kojem se obrađuje uloga održivog turizma u nacionalnim parkovima, ukazuje se na izazove razvoja i određuje se uloga i važnost posjetitelja u održivom turizmu nacionalnih parkova. Pregledom ovih poglavlja, na primjeru Nacionalnog parka Krka obrađuju se indikatori održivosti, upravljanje i razvoj održivog turizma u nacionalnom parku te izazovi u razvoju istoga.

Na kraju se ukazuje na održivi turizam budućnosti, prikazuju se budući trendovi održivog turizma te indikacije vezane za hrvatski turizam. Rad završava sa zaključkom gdje će se rezimirati cijelokupno istraživanje te analizirati završna misao autorice rada.

Znanstvene metode koje su korištene prilikom pisanja rada jesu metoda analize i sinteze, metoda deskripcije i komparacije, induktivna i deduktivna metoda.

2. ODRŽIVI TURIZAM

Ubrzano razvijanje masovnog turizma dovelo je do određene promjene na području njegove društvene i prirodne sfere te se tako razvoj masovnog turizma negativno odrazio na životni standard lokalnog stanovništva. Naime, društvo se susreće sa mnogo problema kao što je to nedostatak stručnog kadra u turizmu, narušavanje kulturnog identiteta zbog pretjerane i nepotrebne valorizacije prirodnih resursa, isto tako razvoj strategija se provodi neadekvatno i slično. Dok se društvo susreće sa svim tim problemima, u turistima i posjetiteljima budi se sve veća želja za putovanjem, ali ne za tzv. „običnim“ putovanjem, već za putovanjem u očuvanu destinaciju gdje mogu planirati susret sa lokalnim stanovništvom te tako upoznati kulture i običaje sudjelovanjem u turističkoj ponudi. Samim time počinje razvoj održivog turizma koji teži ekološkim, društvenim i ekonomskim čimbenicima svesti probleme na minimalnu razinu.

2.1. Pojmovno definiranje održivog turizma

Održivi se turizam često vezuje uz odgovorni turizam zbog sličnog turističkog koncepta kod usvajanja mnogih turističkih destinacija gdje odgovorni turizam zapravo predstavlja put ka održivom turizmu uz isti cilj, a to je održivi razvoj. Za održivi turizam postoje brojne definicije, jedna od njih glasi: „Održivi turizam je turizam koji u potpunosti uzima u obzir svoje sadašnje i buduće gospodarske, društvene i ekološke učinke, rješavajući potrebe posjetitelja, industrije, okoliša i zajednica domaćina.“¹ Odnosno, održivi turizam vodi brigu o prirodnim resursima unutar eko sustava gdje se provode procesi proizvodnje i potrošnje, no društvena odgovornost je vrlo bitna kako navedeni procesi nebi ugrozili obnavljanje prirodnih resursa. „Cilj održivog turizma temelji se na tri stupa tj. teži gospodarskoj učinkovitosti (ekonomskom razvoju), društvenoj odgovornosti (socijalnom napretku) i zaštiti okoliša.“² Sva navedena stupa međusobno su povezana (slika 1) te se samostalno ne mogu kvalitetno razvijati. Naime, društvo je u potpunosti ovisno o prirodnim resursima

¹ *Sustainable development*(UNWTO); dostupno na <https://www.unwto.org/sustainable-development> (pristupljeno 17.02.2021.)

² *Održivi razvoj*; dostupno na <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj> (17.02.2021.)

ukoliko želi opstati, kako bi si društvo povećalo kvalitetu života koristi se modelima ekonomije (proizvodnjom i potrošnjom) koja je ovisna o prirodi. „Održivi razvoj trebao bi osigurati rješenja u smislu zadovoljavanja ljudskih potreba, postizanja jednakosti, omogućavanja socijalne identifikacije i kulturne raznolikosti te pritom zadržati ekološki integritet, uvažavajući razvoj i zaštitu okoliša.“³

Slika 1: Stupovi održivog razvoja

Izvor: *Što je održivi razvoj* (LABORATORIJ ODRŽIVOG RAZVOJA); dostupno na: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj> (pristupljeno 17.02.2021.)

Postizanje održivog turizma vrlo je dug proces koji teži stalnom praćenju učinaka i uvođenju novih mjera, ali ponajprije je potrebno dobro informiranje i sudjelovanje svih dionika te snažno političko vođenje.

2.2. Indikatori održivosti

Promatrajući definiciju održivog turizma postoje tri sastavnice s kojima je turizam u neposrednoj korelaciji (okoliš, gospodarstvo i stanovništvo), to su tzv. indikatori održivog turizma.

Indikatori predstavljaju skup informacija koji je nužan za mjerenje promjena važnih za razvoj i upravljanje turizmom. Zapravo, indikatori održivog turizma mjere prisutnost aktualne pojave, oni ukazuju na znakove budućeg problema te

³ *Što je održivi razvoj*; dostupno na: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj> (pristupljeno 17.02.2021.)

predstavljaju mjerilo rizika i potrebe za djelovanjem. Za odabir određenog indikatora, potrebno je poštivati određene kriterije kao što su to relevantnost, dostupnost, jasnoća, vjerodostojnost i usporedivost. Odnosno, kriterij relevantnosti označava kako indikator osigurava informaciju, zatim dostupnost ukazuje na mogućnost prikupljanja određenih podataka, nadalje usporedivnost se odnosi na promjene tijekom vremena te na usporedbu regija i destinacija prema rezultatima, dok je jasnoća jedan vrlo važan kriterij koji označava razumijevanje podataka s obzirom na znanja i vještine koje određeni korisnik posjeduje. Tablicom u nastavku slijedi podjela indikatora u tri vrlo bitne skupine koje će se nastojati detaljnije analizirati.

Tablica 1: Indikatori održivog turizma

VRSTE INDIKATORA ODRŽIVOG TURIZMA		
EKOLOŠKI INDIKATORI	EKONOMSKI INDIKATORI	SOCIOKULTURNI INDIKATORI
<ul style="list-style-type: none"> - interakcija (monitoring) - zaštićena priroda - potrošnja i zaštita pitke vode - opterećenost prostora turizmom - otpadne vode - komunalni otpad - potrošnja energije 	<ul style="list-style-type: none"> - ocjena razvijenosti - značaj turizma za gospodarstvo - zaposlenost u turizmu - prihod od turizma - investicije u turizam - sezonalnost - promet i turizam - porezi od turizma 	<ul style="list-style-type: none"> - lokalna zajednica - receptivna regija - zaštićena kulturna baština - zadovoljstvo lokalnog stanovništva - zadovoljstvo turista - jezično razumijevanje - kriminal i turizam

Izvor: izrada autorice sukladno Vojnović, N., *Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u Hrvatskim općinama i gradovima*; dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/123486> (pristupljeno 23.02.2021.)

„Nadalje, ekološkim se indikatorima provodi monitoring ekološke održivosti turizma, odnosno mjeri se interakcija turizma i okoliša (prirodne osnove).“⁴ „Zatim, svrha ekonomskih indikatora je ocjena razvijenosti i značaja turizma u receptivnoj regiji, njegovom doprinosu gospodarstvu i zajednici kroz utjecaj na zapošljavanje, investicije te prihode proračuna na nacionalnoj, regionalnoj i

⁴ Vojnović, N., *Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u Hrvatskim općinama i gradovima*; dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/123486> (pristupljeno 23.02.2021.)

lokalnoj razini.“⁵ Dok sociokulturni indikatori određuju utjecaj turizma na lokalnu zajednicu, odnosno na kulturnu baštinu receptivne turističke destinacije.

2.3. Ciljevi održivog razvoja

Kako je prije navedeno da je postizanje održivog razvoja veliki proces koji kontinuirano zahtjeva praćenje utjecaja i provedbu određenih korektivnih mjera sukladno triju načela (ekološka, gospodarsko, društveno). Stoga je svakako potrebno odrediti ciljeve koje je važno postići pa tako „Svjetska turistička organizacija UNWTO detaljno opisuje dvanaest ciljeva održivog razvoja:

1. *ekonomska održivost;*
2. *boljitak lokalne zajednice;*
3. *kvaliteta radnih mjesta;*
4. *društvena pravednost;*
5. *zadovoljstvo posjetitelja;*
6. *lokalno upravljanje;*
7. *blagostanje zajednice;*
8. *fizički integritet;*
9. *kulturno bogatstvo;*
10. *biološka raznolikost;*
11. *učinkovito korištenje resursa;*
12. *čistoća okoliša.*⁶

Od ovih dvanaest ciljeva, svaki cilj je podjednako važan. Za prvi cilj navodi se ekonomska održivost koja podrazumijeva osiguravanje konkurentnosti turističkih destinacija za dugotrajno napredovanje. Drugi cilj je boljitak lokalne zajednice gdje se maksimiziraju doprinosi turizma gospodarskom napretku uz uključivanje lokalnog stanovništva. Kao treći cilj navodi se kvaliteta radnih mjesta koja podrazumijeva poboljšanje kvalitete lokalnih poslova namijenjenih za potrebe turizma, a time uključuje i razinu plaće te dostupnost bez ikakve doze diskriminacije. Društvena pravednost četvrti je cilj održivog razvoja turizma u kojem se teži prema

⁵ Ibid.

⁶ Održivi turizam; dostupno na <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534> (pristupljeno 12.04.2021.)

uspostavljanju pravednih koristi koje su ostvarene u turističkoj destinaciji, uključivši i povećanje prihoda i usluga dostupnih siromašnima. Peti cilj je zadovoljstvo posjetitelja kojim se želi osigurati zadovoljavajuće i sigurno iskustvo svim posjetiteljima. Nadalje, kao šesti cilj predstavlja se lokalno upravljanje gdje se lokalnim zajednicama daje pravo glasa u svim djelatnostima vezanima za područje turizma kao što su planiranje i donošenje odluka o budućem razvoju turizma na određenoj lokaciji. Blagostanje zajednice, kao sedmi cilj odnosi se na poboljšanje kvalitete života lokalne zajednice uz održavanje istog uključivši društveni pristup resursima, bez ikakve eksploatacije. Kulturno bogatstvo ujedno i osmi cilj, predstavlja poštivanje i očuvanje povijesti, kulture i osebujne tradicije. Fizički integritet kao deveti cilj ukazuje na održavanje krajolika (urbanog i ruralnog) te izbjegavanje degradacije okoliša. Deseti cilj odnosi se na biološku raznolikost odnosno na očuvanje prirodnih područja te biljnog i životinjskog svijeta uz spriječavanje njihovog oštećenja. Predzadnji cilj je učinkovito korištenje resursa koji podrazumijeva što manje korištenje neobnovljivih izvora prilikom izgradnje turističkih objekata te pružanja usluga na području određene turističke destinacije. Posljednji cilj koji je ujedno i najvažniji odnosi se na čistoću okoliša, nastoji se smanjiti zagađenje prirode te nepotrebno korištenje resursa tijekom turističkih aktivnosti.

Zaključuje se kako je svaki od ovih ciljeva važan, svaki cilj teži daljnjem napretku održivog razvoja turizma. Također ovi ciljevi su međuzavisni, odnosno jedino je ispunjenjem svih navedenih ciljeva moguće ostvariti određene učinke te dugoročni razvoj održivog turizma. Samim time, izrazito je važna kontinuirana analiza te utvrđivanje trenutnog stanja kako bi se što brže moglo intervenirati i uvidjeti gdje nastaje problem.

2.4. Upravljanje održivim turizmom

Iako zvuči vrlo jednostavno, upravljati održivim turizmom iznimno je težak zadatak. „Turizam u prirodnim područjima čini čak 50% međunarodnog turizma i bilježi godišnji porast do čak 30%. Prethodno zanemarena udaljena područja sada se „otkrivaju“ i postaju sve posjećenija, što stavlja povećani pritisak na područje

domaćina.“⁷ To bi značilo da se turizam na prirodnim područjima vrlo brzo i intenzivno razvija i tako se mijenjaju prirodna i socio – kulturna okruženja u određenoj regiji. Time postaje vidljivo da je potrebno poduzeti određene mjere i minimalizirati nepovoljne utjecaje turizma odnosno potrebno je upravljati održivim turizmom.

Održivim turizmom upravlja se pomoću određenih načela. Pa tako jedno od načela je da se ljudski utjecaj na globalnoj i lokalnoj razini ograniči na onu razinu koja je u okviru nosivog kapaciteta. Odnosno broj turista i posjetitelja te njihova potrošnja ne bi trebala prelaziti sposobnost kapaciteta (granicu nosivosti) da bez oštećenja podnesu određen broj turista te njihove aktivnosti. Drugo načelo odnosi se na zadržavanje biološkog bogatstva, zapravo prilagođavanje bioraznolikosti broju turista uz nesmetano obnavljanje. Treće ujedno i vrlo važno načelo je svođenje iskorištavanja nerazgradljivih materijala na minimalnu razinu. Time se želi postići da se plastika, kemikalije i drugi slični proizvodi po mogućnosti zamjene supstitutima, odnosno ukoliko je to nemoguće da se provede recikliranje. Također, turizam ima mogućnost da štiti bogatstvo prirode na području nacionalne, regionalne i lokalne razine, a to se može realizirati promoviranjem dugoročnog ekonomskog razvoja. Na primjer mogu se uvesti tzv. zeleni porezi, odnosno iznos koji je uključen u paket aranžman i koji će se izdvojiti za zaštitu prirode, također mogu se uvesti i instrumenti zakonske kontrole kojima će subjekti turističke djelatnosti morati plaćati kazne ukoliko dođe do oštećenja prirodnih resursa. Također treba voditi računa da se troškovi i koristi od upotrebe resursa pravedno raspodjele, odnosno da se na što racionalniji način vlada prirodnim resursima s obzirom da je turizam djelatnost koja se veže uz privatni i javni sektor i razne društvene neprofitne organizacije. Još jedno vrlo bitno načelo odnosi se na promoviranje vrijednosti za poticanje ostalih u prihvaćanju održivosti, zapravo svaki subjekt unutar turizma trebao bi eliminirati aktivnosti koje ne podržavaju načela održivosti, a promovirati turizam isključivo na prethodno navedenim načelima.

Daljnijim istraživanjem slijedi analiza nacionalnih parkova, pojmovno definiranje istih te sukladno tome analizirati će se razvoj i važnost nacionalnih parkova za turizam čime se zaključuje naredno poglavlje.

⁷ Priručnik o uspješnim inovativnim praksama za održivi turizam u zaštićenim područjima; dostupno na <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Handbook-Sustainable-Tourism-HR-CEETO-Interreg.pdf> (pristupljeno 12.04.2021.)

3. NACIONALNI PARKOVI

Nacionalni park predstavlja jedno područje koje je prvenstveno izdvojeno za očuvanje prirode, naime ono se može izdvojiti u različite svrhe kao na primjer u svrhu opuštanja i rekreacije ili pak u svrhu istraživačkog afiniteta. Veliki dio, može se čak reći i gotovo cjelokupna flora i fauna na području nacionalnog parka čuva se u vlastitom organskom stanju.

3.1. Definiranje pojma

Nacionalni parkovi predstavljaju najkompleksnije i najznačajnije zaštićene prirodne resurse, ali isto tako i nenaseljene prostorne cjeline koje sadržavaju visoki stupanj očuvanosti sredine bez narušavanja ljudskim aktivnostima.

„Nacionalni parkovi su prostrana, pretežno neizmijenjena područja kopna i/ili mora iznimnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koja obuhvaćaju jedan ili više sačuvanih ili neznatno izmijenjenih ekosustava.“⁸ Definicijom se ukazuje kako su nacionalni parkovi prilagođeni očuvanju prirodnih vrijednosti s naglaskom na rekreativnu, znanstvenu, kulturnu te odgojno – obrazovnu namjenu. U svakom nacionalnom parku zabranjena je upotreba prirodnih dobara i dopuštene su isključivo one aktivnosti kojima se ne ugrožava jedinstvenost prirode. Proglašenje određenog područja nacionalnim parkom označava kako je na tom području zaštićena cjelokupna priroda, što znači biljke, životinje, geomorfološki i geološki prirodni resursi te sve vrste pejzaža. Zapravo, nacionalni parkovi su jedina zaštićena područja koja imaju posebnu radnu organizaciju (tzv. vlastitu upravu) koja upravlja zaštitom cjelokupne prirode na njihovom području pa tako nacionalni parkovi postaju jedan od najorganiziranijih oblika zaštite. Mnogi misle da su nacionalni parkovi ujedno i najstroži oblik zaštite, to je zapravo djelomično točno zbog toga jer isključivo pojedini dijelovi nacionalnog parka imaju takav oblik zaštite. Dok prema Zakonu o zaštiti prirode za najstrožu zaštitu postoji kategorija „strogog prirodnog rezervata“.

Nacionalni parkovi trebaju biti uvijek otvoreni za posjetitelje, također većina nacionalnih parkova pruža razne rekreativne aktivnosti te mogućnost smještaja, ali isto

⁸ *Nacionalni parkovi*; dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/zastita-prirode/zasticena-podrucja/nacionalni-parkovi/1194> (pristupljeno 01.03.2021.)

tako postoji mogućnost pružanja edukativnih sadržaja s ciljem povećanja svijesti kod lokalne zajednice u svrhu očuvanja prirodne ljepote određenog područja.

3.2. Razvoj parkova

Formiranje nacionalnih parkova sveobuhvatni je proces koji je započeo u Sjedinjenim Američkim Državama 1872. godine proglašenjem prvog Nacionalnog parka Yellowstone. Time se u 19. stoljeću počelo pregovarati da se najvrijednija i najzanimljivija velika prirodna područja trebaju zaštititi pod određenim nazivom, a u ovom slučaju je to nacionalni park. Dok u Europi nacionalni parkovi nastaju malo kasnije (20. stoljeće) pa se tako prvi nacionalni parkovi pojavljuju u Švicarskoj, Rusiji, Španjolskoj i Švedskoj.

Da bi se određeno prirodno područje moglo proglasiti nacionalnim parkom, najprije treba utvrditi određene uvjete i kriterije koji trebaju biti zadovoljeni za mogućnost proglašenja. Pa tako prvi, a ujedno i temeljni uvjet je da to prirodno područje treba biti veće područje sa izuzetnim prirodnim kvalitetama. Također jedna vrlo bitna pretpostavka je da priroda mora očuvati izvorna neznatno izmijenjena obilježja, a tome prirodni fenomeni trebaju biti višestruki odnosno ne smiju biti nužno samo na primjer geomorfološki jer bi tada to bila druga kategorija zaštite. Ujedno, vrlo je bitno da prirodno područje bude površine 20 kilometara kvadratnih, od čega barem 10 kilometara kvadratnih treba biti potpuno sačuvano. Taj uvjet je vrlo važan zbog toga jer je na malim područjima gotovo nemoguće očuvati ekosistem i izvorna obilježja, a pogotovo izvornost kod biljnog svijeta. Osim navedenih kriterija vrlo bitan je i tzv. „kriterij provedivosti“ ideje nacionalnog parka, drugim riječima ocjena kojom se utvrđuje može li se na određenom području ostvariti odgovarajući način zaštite s obzirom na ostale mogućnosti korištenja prirodnih resursa dostupnih na istom području. Također, poželjno je da u nacionalnim parkovima bude što manji broj privatnih posjeda kako bi se mogli izbjeći lokalni interesi.

3.3. Važnost za turizam

Nacionalni parkovi diljem svijeta predstavljaju najveće bogatstvo prirode pa tako i biološka raznolikost postaje temelj turističke atraktivnosti, a ujedno i prednost na globalnom i međunarodnom tržištu. Može se reći da nacionalni parkovi predstavljaju vodeća odredišta u turizmu koji je temeljen na prirodi.

Odnosno, nacionalni parkovi smatraju se kao najutjecajnije čimbenik kod podizanja svijesti u očuvanju prirode i okoliša te oni nude mogućnost rekreacije, obrazovanja i povezivanja s prirodom. Pa se tako naglim razvojem turizma (posebice u drugoj polovici 20. stoljeća) i sve većom potrebom za opuštanjem i rekreacijom potaknulo zanimanje za posjet nacionalnim parkovima. Nacionalni parkovi predstavljaju potpuno različitu vrstu turističke atrakcije, oni nisu namjenjeni isključivo za odmor i zabavu kao što su to druga turistička mjesta. Oni su jednom riječju naorganiziraniji dio zaštićene prirode te tako omogućuju posjetiteljima da uz poštivanje zakona zaštite upoznaju prirodu određene destinacije te daju im mogućnost odmora i opuštanja u nenarušenoj prirodnoj ljepoti. Nacionalni parkovi su izuzetno pogodni za razvoj pustolovnog turizma koji obuhvaća pješčačenje, ekološki održive aktivnosti, istraživačke ekspedicije, promatranje životinja, vožnja kajakom i slično. Osim ovog oblika turizma u nacionalnim parkovima spajaju se i različiti oblici turizma kao što je to sportski turizam, kamping, ekoturizam koji se nadalje nadovezuje na ruralni i avanturistički odnosno robinzonski turizam te se tako ponuda obogaćuje i privlači se sve više posjetitelja. Osim navedenog, nacionalni parkovi su turistička destinacija koja je aktivna tijekom cijelog ljeta odnosno oni nisu destinacija sezonskog karaktera. Osim što zapošljavaju veliki broj zaposlenika, oni nadopunjuju turističku ponudu drugih destinacija koje se nalaze u blizini tako što imaju indirektni utjecaj okolnih ugostitelja, prijevoznika i malih obrtnika.

U današnje vrijeme s obzirom na sve veći razvoj masovnog turizma teži se za potrebom parkova i zaštićenih područja kako bi se potaknula ekološka svijest među turistima.

U nastavku slijedi analiza razvoja nacionalnih parkova u skladu s održivosti, izazovi u razvoju istoga uz upravljanje posjetima.

4. ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNIH PARKOVA

Po svojoj prirodi turizam je složena i disperzivna aktivnost koja je izrazito sklona degradaciji prirode ukoliko nije dobro utemeljena i kontrolirana mjerama organizacije. Kako je i ranije navedeno, nacionalni su parkovi najkompleksnija i najosjetljivija zaštićena dobra prirode pa samim time i razvoj turizma na takvim područjima vrlo je bitan i mora biti u skladu s održivosti. Naime, nacionalni parkovi su sve popularnije područje za raznovrsne segmente turističke ponude.

4.1. Uloga održivog turizma u nacionalnim parkovima

Turizam temeljen na prirodi i očuvanju iste definira se kao velika i rastuća globalna industrija. Eksponencijalnom valorizacijom zaštićenih područja koja se temelji na održivom razvoju, moguće je stvoriti određena sredstva koja su iznimno potrebna za očuvanje resursa u prirodi.

Jednako važno područje djelovanja nacionalnih parkova, osim zaštite resursa je i obrazovanje u njegovom široko definiranom smislu. Nacionalni parkovi te ostala zaštićena područja predstavljaju primarne instrumente održivog turizma. Nacionalni parkovi trebali bi biti jedna od osnovnih institucija koje imaju priliku promovirati održivi turizam, jer održivi turizam jedan je od najprikladnijih načina za razvoj turizma općenito. Nadalje, održivi turizam postavlja visoke standarde kvalitete i potiče turističke pakete s određenim fokusom na ekološki odgovorne akcije. Osim uloge očuvanja prirode nacionalnih parkova, održivi turizam u nacionalnim parkovima igra važnu ulogu u očuvanju kulturne baštine lokalnog stanovništva te također pridonosi razvoju gospodarstva lokalnog stanovništva.

Isto tako održivi turizam u nacionalnim parkovima vrlo je bitan u poboljšanju komunikacije između svih sudionika za razvoj turizma na tim područjima. U prvom redu to su upravljači nacionalnog parka, lokalne samouprave, turističke organizacije i zajednice lokalnog stanovništva.

4.2. Razvoj u skladu s paradigmatom održivosti

Iako se u mnogim nacionalnim parkovima poduzimaju zaštitne akcije, turizam u nacionalnim parkovima često dovodi do sukoba između potreba turista i zaštite okoliša. Razvoj u skladu s paradigmatom održivosti teži maksimalizaciji društvenog blagostanja, ekonomske efikasnosti i etičnosti.

Aktivnosti koje pridonose razvoju u skladu s održivosti su sljedeće:

- zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti;
- zaštita i očuvanje kulturne baštine;
- suradnja s lokalnom zajednicom;
- edukacija;
- zaštita od požara;
- razvoj kapaciteta u skladu s održivosti.

„Razvoj turizma u nacionalnim parkovima potrebno je ostvarivati tako da se osigura racionalno korištenje prirodne i kulturne baštine, da se afirmiraju autentične vrijednosti nacionalnih parkova i da se odražava duh i tradicija okolnih krajolika kojima zaštićena dobra pripadaju.“⁹

Za razvoj nacionalnih parkova u skladu s paradigmatom održivosti potrebni su određeni naponi. Za početak potrebna je suradnja u timovima, potrebno je vodstvo s vizijom, odnosno međusobna odgovornost i povjerenje zaposlenih. Također, strategija razvoja treba biti postavljena sukladno lokalnim, regionalnim i globalnim trendovima. Ustanove i uprave nacionalnih parkova velike napore ulažu u senzibilizaciju i uključivanje javnosti u problematiku prirodne baštine i održivog razvoja lokalnih zajednica. Postoje brojne radionice za sve uzraste, također i javna događanja za različite interesne skupine gdje se svakako teži očuvanju prirode. Posebna pažnja posvećuje se aktivnostima obrazovanja i podizanja svijesti kako bi se što prije usavršile vještine u oblasti održivog razvoja.

⁹ Jovičić, D., Ivanović, V., *Menadžment turizma u nacionalnim parkovima (članak)*; dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=267399 (pristupljeno 20.03.2021.)

Drugim riječima, potrebno je kontinuirano praćenje utjecaja turizma i životne sredine kako bi se utvrdilo provode li se programi razvoja nacionalnih parkova dosljedno, odnosno bez ekoloških, ekonomskih i socio – kulturnih problema.

4.3. Izazovi razvoja

Izazovi za upravitelje zaštićenih područja jesu osigurati da posjetitelji, iako imaju mogućnosti sudjelovanja u željenim aktivnostima, budu svjesni i održavaju vrijednosti. Uzimajući u obzir činjenice da je posjećenost nacionalnih parkova sve veća, kao i prognoze za blisku budućnost, upravitelji parkova širom svijeta moraju biti spremni za sve veći broj posjetitelja. Tako prekomjerni broj turista (posebno na nekim atraktivnijim lokacijama) predstavlja jedan od većih problema što dovodi do degradacije prirodnog okoliša. U tu svrhu potrebno je poduzeti određene mjere, što je za upravitelje nacionalnim parkovima veliki izazov. Na primjer nacionalni park Tatra (Poljska) bio je jedan koji je među prvima poduzeo mjere za smanjenje turističkog prometa, na način da su uveli praćenje turističkog prometa te provodili ankete među turistima kako bi jasnije precizirali njihove interese te kako bi se time osiguralo bolje upravljanje turističkim aktivnostima na području nacionalnog parka.

Isto tako ostvarivanje principa održivog turizma zahtjeva zadovoljenje potreba svih strana, odnosno u ovom slučaju povezivanje zaštite okoliša s potrebama turista i društveno – ekonomskog razvoja lokalne zajednice. Ovo također predstavlja veliki izazov za nacionalne parkove te pokazuje potrebu za poduzimanjem preventivnih mjera na određenim razinama.

Ponajprije, potrebno je izvršiti poboljšanje u zaštiti vrijednih okolišnih resursa s ciljem smanjenja preopterećenosti pretjerano iskorištenih dijelova nacionalnog parka. U ovom slučaju treba voditi računa da se pravila za posjetitelje ne pooštravaju, već da se to riješi daljnjim razvijanjem i diverzifikacijom ponuđenih atrakcija.

4.4. Upravljanje posjetima u provedbi održivog turizma

O kvaliteti resursa na područjima u kojima se odvija turistička aktivnost ovisi kvaliteta turističke ponude pa tako sama aktivnost i utjecaji na određene resurse moraju biti pravilno vođeni i usmjereni. Menadžeri u zaštićenim područjima s visokom razinom prakse upravljanja provode različite mjere što se tiče negativnih učinaka i rekreacije na otvorenom na prirodno osjetljivim područjima. Odnosno, provodi se tzv. upravljanje posjetiteljima, osmišljavanje različitih mjera zbog praćenja obujma korištenja zaštićenih dobara te nadzor posjetitelja s namjerom smanjenja njihovih utjecaja na zaštićena područja.

Upravljanje bi trebalo prilagoditi sukladno prilagodbi aktivnosti u promjenjivim uvjetima u kojima se takvo upravljanje odvija, također trebalo bi se odvijati na participativan način tako da posjetitelji svojim prijedlozima i provođenjem aktivnosti aktivno sudjeluju u upravljanju. Također, vrlo je bitno da upravljanje bude otvoreno prema javnosti te da određene aktivnosti upravljanja budu jasno i unaprijed definirane. Postoji nekoliko strategija i tehnika upravljanja posjetitelja u nacionalnim parkovima koje je Eagles, Paul F.J definirao u svojoj knjizi (2003. godine). Pa tako jedna od strategija bila bi da se smanji uporaba cijelog zaštićenog područja. Drugim riječima potrebno je ograničiti broj posjetitelja u zaštićenom području, ograničiti duljinu boravka, naplaćivati stalnu pristojbu posjetiteljima te uz to otežati pristup zaštićenim područjima divljine. Druga strategija ukazuje kako je potrebno smanjiti uporabu problematičnih područja. To se može postići informiranjem posjetitelja o problematičnim područjima, poticanjem vremenskog ograničenja boravka te eliminiranjem atrakcija u takvim područjima s poboljšanjem sadržaja i atrakcija u alternativnim područjima. Jedna od strategija temelji se na iznajmljivanju mjesta uporabe unutar problematičnih područja što se može postići poticanjem i dozvoljavanjem kampiranja u određenim područjima, smještanjem sadržaja na izdržljivim područjima te koncentracijom upotrebe putem dizajna sadržaja i informiranja. Također, potrebno je izmijeniti vrijeme i vrstu upotrebe i ponašanja posjetitelja koji se mogu realizirati zabranom od štetnih ponašanja, poučavanjem etike divljine te zabranom uporabe u vrijeme visoke vjerojatnosti utjecaja. Potrebno je i povećati otpornost resursa te održavati ili obnavljati resurse na način da se štiti mjesto od utjecaja, da se problemi uklone na vrijeme te da se lokacije učestalo

održavaju i obnavljaju. Temeljne vrijednosti zbog kojih se područje proglašava zaštićenim, mogu biti izuzetno ugrožene turističkom popunjenosti pa je stoga vrlo važno detektirati očekivanja i motivaciju zbog koje posjetitelji dolaze upravo u zaštićena područja.

Budući da svaki posjetitelj ima drugačije želje i preferencije, ne može se točno odrediti što bi sve moglo zadovoljiti posjetitelje, ali upravo zbog toga postoje različite ankete, upitnici i promatranja putem kojih se mogu saznati dodatne informacije koje je potrebno izbalansirati sa zadaćama turističkog razvoja u zaštićenim područjima.

Nadalje, u sljedećem poglavlju slijedi pregled nacionalnih parkova na području Republike Hrvatske, kakvo je stanje istih te koje koristi nacionalni parkovi Hrvatske donose za destinaciju.

5. NACIONALNI PARKOVI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Hrvatska je zemlja koja se zaista može ponositi svojim prirodnim bogatstvom. Velikim dijelom, ljepotu Hrvatske čine zaštićena prirodna područja odnosno nacionalni parkovi obogaćeni ljepotama, osebujnošću te izvornosti.

5.1. Broj i lokacija nacionalnih parkova Hrvatske

Hrvatska obiluje sa osam nacionalnih parkova, a to su NP Brijuni, NP Krka, NP Paklenica, NP Plitvička jezera, NP Kornati, NP Mljet, NP Risnjak, NP Sjeverni Velebit. Upravo zbog tako malog broja njihova je prepoznatljivost sve veća i samim time stupanj njihove zaštite više dolazi do izražaja. Nacionalni parkovi u Hrvatskoj rasprostranjeni su na Istarskom području te duž Jadranske obale što prikazuje slika u nastavku. Nadalje slijedi kratko prezentiranje prethodno navedenih nacionalnih parkova.

Slika 2: Lokacija nacionalnih parkova u Hrvatskoj

Izvor: *Nacionalni parkovi*; dostupno na <https://www.paradiso.camp/hr/okruzenje/nacionalni-parkovi> (pristupljeno 01.03.2021.)

Nacionalni park Brijuni koji je prepoznatljiv po očuvanoj sredozemnoj vegetaciji i bogatstvom flore i faune smješten je uz zapadnu obalu Istre i sastoji se od dva malo veća otoka te dvanaest otočića. Drugi nacionalni park je NP Kornati koji je smješten

na području sjeverne Dalmacije u blizini Šibenika. Područje NP Kornata ističe se po raznim neobičnim oblicima i reljefnim strukturama te vrlo visokim klifovima.

Na posebnom mjesto gdje se more uranja u kopno smješten je NP Krka, između dalmatinskih gradića Knina i Skradina koji je prepoznatljiv po Skradinskom buku. Na krajnjem jugu Hrvatske, nedaleko Dubrovnika smješten je NP Mljet koji se ističe izrazito bogatom kulturnom baštinom. Peti nacionalni park je NP Paklenica koji je rasprostranjen na južnom dijelu Velebita te predstavlja najpopularnije odredište alpinista. Jedan od najpoznatijih nacionalnih parkova Hrvatske je NP Plitvička jezera koji je smješten u planinskom dijelu Like. Nedaleko Rijeke, na najšumovitijem području prostire se NP Risnjak, vrijedno stanište divljih životinja. Te na kraju, prostor sjevernog dijela Velebita obuhvaća najmlađi nacionalni park Hrvatske, NP Sjeverni Velebit.

5.2. Razvoj i stanje parkova

Razdoblje zaštite prirode u Hrvatskoj započeo je u 19. stoljeću kao reakcija na sve češće i snažnije procese industrijalizacije i onečišćavanja okoliša. „Prve ideje i poticaj za zaštitu prirode u Hrvatskoj vezani su uz drugu polovicu 19. stoljeća. Nositelji navedenih poticaja bili su entuzijasti raznih struka kao na primjer geografi, biolozi, šumari, ali i putopisci i umjetnici. Ti su pojedinci u početku djelovali neorganizirano, nastojeći prije svega popularizirati prirodne vrijednosti i ljepote, a nešto kasnije javile su se i ideje o zakonskoj zaštiti određenih prirodnih fenomena i područja. Postupno se za prirodu zainteresirala i znanstvena javnost, zastupljena sve većim brojem istraživača.“¹⁰ Kako je navedeno, prvi pokretači razvoja nacionalnih parkova u Hrvatskoj bili su ljudi koji su se bavili istraživanjem prirodnih ljepota, no na početku zaštita im nije bila toliko važna. Kada su shvatili kako je priroda iznimno važna i kako prirodne ljepote mogu obogatiti cjelokupnu destinaciju krenuli su s osnivanjem društava o zaštiti prirode kako bi što lakše i učinkovitije mogli očuvati cjelokupnu prirodu. Nadalje slijedi poglavlje u kojem će se ukratko predstaviti koristi koje nacionalni parkovi pružaju za destinaciju.

¹⁰ Opačić V.T., *Zaštita prirode – Hrvatska šansa za opstanak i razvoj*; dostupno na <https://www.matica.hr/hr/322/zastita-prirode-hrvatska-sansa-za-opstanak-i-razvoj-20895> (pristupljeno 01.03.2021.)

5.3. Nacionalni parkovi i koristi za destinaciju

Zbog sve veće potražnje za individualnim putovanjima i odabiru takvog tipa destinacije, u današnje vrijeme masovni turizam postepeno nestaje i gubi na značenju. Aktivan odnos prema rekreaciji, zdravlje i priroda sve više postaju novi trendovi koji sudjeluju u diferencijaciji interesa posjetitelja pri odabiru turističke destinacije. Tako i Hrvatska, uz visoku kvalitetu i ponudu prirodnih resursa te geografski položaj postaje jedna od iznimno atraktivnih destinacija u razvitku održivog turizma. Turizam je zapravo djelatnost koja je iznimno povezana sa zaštićenim područjima, no kako nebi došlo do ugrožavanja takvih područja, turizmom u takvim dijelovima treba strogo upravljati. Nacionalni parkovi Hrvatske znatno su atraktivni, obiluju ljepotama i imaju izniman potencijal u razvoju izletničkog i održivog turizma te cjelogodišnjeg odmora i rekreacije. Nacionalni parkovi predstavljaju jedan od najčešćih razloga za posjet Hrvatskoj, ostvarujući čak i više od deset milijardi eura prihoda. Zaštićena područja imaju iznimno veliku ekonomsku vrijednost u turizmu.

Ekološka očuvanost u nacionalnim parkovima predstavlja osnovni atrakcijski potencijal turističke ponude hrvatske. Također, turistička ponuda u nacionalnim parkovima temeljena je na iznimno visokoj kvaliteti proizvoda i usluga, rekreacije, opuštanja te očuvanja prirode, što potvrđuje velika posjećenost (tablica u nastavku).

Tablica 2: Usporedba dolazaka u nacionalnim parkovima

BROJ DOLAZAKA U NACIONALNIM PARKOVIMA (2018. i 2019.)		
NACIONALNI PARKOVI	2018.	2019.
Krka	1.354.802	1.364.000
Plitvička jezera	1.760.670	1.771.523
Risnjak	16.816	31.074
Brijuni	171.794	152.522

Izvor: vlastita izrada prema *Turizam u brojkama 2019.*; dostupno na <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-podrucja-turizma/turizam-u-brojkama> (pristupljeno 16.06.2021.)

U nastavku slijedi analiza Nacionalnog parka Krka gdje se istražuje razvoj i upravljanje u skladu s održivosti te izazovi u razvoju istoga.

6. ODRŽIVI TURIZAM NACIONALNOG PARKA KRKA

1985. godine NP Krka proglašen je nacionalnim parkom, temeljni fenomen koji je doveo do proglašenja zaštite je dio toka rijeke Krke uz brojne prirodne vrijednosti. Na donošenje mjera zaštite značajno je utjecala rijeka i njezini kanjoni i slapovi zbog kojih se NP Krka ubraja u tri najposjećenija Nacionalna parka Hrvatske. Naime, turističko – geografski položaj nacionalnog parka izuzetno je pogodan zbog blizine emitivnog područja (destinacije Šibensko – knineske županije) iz kojih dolaze mnogi jednodnevni posjetitelji. Time se broj posjetitelja svake godine znatno povećava stoga NP Krka teži održivom upravljanju.

6.1. Indikatori održivosti nacionalnog parka

Kako je ranije navedeno postoje tri vrste indikatora održivosti, ekonomski, ekološki te sociokulturni indikatori. U ovom dijelu nastojat će se navedene indikatore pobliže objasniti na primjeru Nacionalnog parka Krka. Uvidjeti će se kakav utjecaj imaju turističke aktivnosti u području nacionalnog parka Krka na indikatore održivog turizma.

„Ekološki održiv onaj je razvoj koji poštuje prihvatni kapacitet, tj. sposobnost okoliša da podnese onečišćenje i iscrpljivanje prirodnih izvora.“¹¹ Što se tiče slučaja zaštićenih područja, zaštićena područja su iznimno atraktivna za posjećivanje stoga se turističko – rekreativna funkcija primjenjuje kao njihova primarna funkcija gdje je vrlo bitno da se ista inkorporira na način da spriječi narušavanje izvorne prirodne i kulturne kvalitete. Glede turističkog prometa na području Nacionalnog parka Krka, isti se odražava u pretjeranoj opterećenosti pojedinih dijelova parka (na primjer Skradinskog buka) tijekom sezone koja se odražava kao posljedica nepravilne distribucije posjetitelja i nedoličnim rekreacijskim aktivnostima na području NP Krka. „Nadalje, na ekološku održivost Parka konačno utječe i oduzimanje vode za regionalne vodovode u zoni samog temeljnog fenomena, kao i hidroenergetsko iskorištavanje na području Parka (trenutno su u funkciji hidroelektrane Miljacka, Roški

¹¹ NP Krka – turizam i održivi razvoj (2.dio); dostupno na <https://geografija.hr/np-krka-turizam-i-odrzivi-razvoj-2-dio> (pristupljeno 24.05.2021.)

slap i Jaruga II), koje oduzima vodu slapovima i ugrožava ih i biološki i estetski.“¹² Za opstanak i razvoj faune na području barijera vrlo je važna brzina strujanja vode i temperatura vode, također vrlo je bitan i sastav organskih tvari u vodi te koncentracija otopljenog dioksida koja se može svesti na minimum ukoliko dođe do onečišćenja otpadnim vodama.

U nastavku je prikazana slika koja upućuje na nedolične rekreacijske aktivnosti na području Skradinskog buka.

Slika 3: Koncentracija kupača kod Skradinskog buka

Izvor: *NP Krka – turizam i održivi razvoj (2.dio)*; dostupno na <https://geografija.hr/np-krka-turizam-i-odrzivi-razvoj-2-dio> (pristupljeno 24.05.2021.)

Nadalje, u vidu ekonomskih indikatora održivosti, broj posjetitelja u NP Krka znatno se povećava te se to odrazilo na značajke održivog turizma u Parku i njegovom okruženju. Naime, devedesetih godina NP Krka zapošljavao je iznimno mali broj radnika (pogotovo stalnih radnika), međutim kako se nacionalni park počeo sve više razvijati krenuo je zapošljivati više radnika.“ Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ u odnosu na druge nacionalne parkove u Republici Hrvatskoj zapošljava razmjerno velik broj djelatnika, da ostvaruje najveće vlastite prihode koji su dostatni

¹² Ibid.

za samostalno financiranje rada i djelovanja ustanove, te da sustavno provodi niz aktivnosti istraživanja, edukacije, osposobljavanja, povezivanja i promidžbe.¹³

„Malo više od polovice (54%) svih zaposlenika dolazi iz samih naselja funkcionalne regije Parka (njih 13), i to onih koja su povoljno položena u odnosu na glavne ulaze Parka, tj. zone najveće turističke posjećenosti, pri čemu se najviše ističu Dubravice (skradinska zona) i Lozovac (šibenska zona). Iz sjevernog dijela Regije 2006. godine nije dolazio nijedan zaposlenik Parka.“¹⁴ Navedenim se zaključuje kako je suradnja lokalnog stanovništva i Nacionalnog parka Krka na visokom nivou. Također mnogi gospodarski poljoprivrednici okolnih krajeva, vlastite proizvode prodaju u najposjećenijim lokalitetima samog parka, što znači da se prodaja navedenih proizvoda kreće oko Skradinskog buka ili samih ulaza u NP Krka.

Kod sociokulturnih indikatora veoma je važna društvena zajednica koja predstavlja temeljnu sastavnicu kod razvoja bilo kojeg područja. 2018. godine provedeno je anketiranje posjetitelja gdje je naglasak stavljen na prikupljanje mišljenja vezanih za određene mjere održivog upravljanja parkom. „Pokazalo se da dio posjetitelja prirodu još uvijek doživljava kao prostor za rekreaciju i zabavu, koji bi se trebao prilagoditi njihovim željama (kupanju, skakanju u vodu, uređenim plažama), a ne kao zaštićeno područje. Nadalje, Za pohvalu su srdačnost i gostoljubivost djelatnika, signalizacija do Parka, pješačke staze, prijevoz brodom i autobusom, prezentacija prirodnih ljepota, i uslužnost interpretatora/prezentatora. Najslabijom ocjenom (dobar) ocijenjene su biciklističke staze (anketiranim posjetiteljima u tom je trenutku bila dostupna samo jedna), sanitarne prostorije i usluge za djecu, te pristup osobama s invaliditetom.“¹⁵ Navedenim se zaključuje kako je potrebno konstantno osvještivati i educirati posjetitelje da se smanje očekivanja u vidu radnji i intervencija u prirodni. Također, istraživanjem i proučavanjem razvoja parka 2019. godine vidi se da je Javna ustanova poradila na uređenju biciklističkih staza.

¹³ Matijević, D., *Etika institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj: studija slučaja Nacionalnog parka „Krka“*; dostupno na file:///C:/Users/USER/AppData/Local/Temp/SE_3_2019_Matijevic.pdf (pristupljeno 24.05.2021.)

¹⁴ *NP Krka – turizam i održivi razvoj (2.dio)*; dostupno na <https://geografija.hr/np-krka-turizam-i-odrzivi-razvoj-2-dio> (pristupljeno 24.05.2021.)

¹⁵ *BUK – Glasnik Javne ustanove “Nacionalni park Krka” (br.18., listopad 2018.)*; dostupno na <http://np-krka.hr/stranice/e-buk-glasnik-ju-np-krka/8.html> (pristupljeno 24.05.2021.)

6.2. Razvoj i upravljanje „NP Krka“ u skladu s održivosti

Svrha Nacionalnog Parka Krka temelji se na zaštiti prirode i kulturno – povijesne baštine. Stoga prirodni fenomeni, flora i fauna, ali i kulturno – povijesno nasljeđe uvjetuju posebno očuvanje i zaštitu.

„Skradinski buk, jedna od poznatijih prirodnih ljepota Republike Hrvatske, najposjećeniji je slap na rijeci Krki. Kako bi uspješno provela projekte zaštite toga lokaliteta, Uprava Parka protoklo desetljeće intenzivno radi na prostornoj i vremenskoj disperziji posjetitelja.“¹⁶ Prostorana se disperzija posjetitelja temelji na usavršavanju postojećih te na uvođenju novih dodatnih sadržaja, dok se vremenska disperzija ogleda kroz raspoređenost posjetitelja po lokalitetima Parka na dnevnoj i godišnjoj bazi. U kontekstu navedenoga, na području parka osposobljeno je dvanaest pješačkih i jedna biciklistička staza, također obnovljene su vodenice u svrhu prezentacije starih zanata i uređeno je etno selo na području Skradinskog buka. Nadalje, razvoj afiniteta za uravnotežen odnos prema prirodi provodi se i kroz razne manifestacije s ciljem ekološke poruke. Održavaju se razne filmske i glazbene večeri, razne izložbe i radionice na prekrasnim lokalitetima parka koji predstavljaju idealna mjesta za poticanje racionalnog ponašanja čovjeka prema prirodi. Također, staze kojima se posjetitelji kreću su obilježene, a posjetitelje nadziru čuvari prirode. Neposredno nakon dolaska u Park, posjetitelje se informira o pravilima ponašanja u zaštićenom području, koji se treba strogo pridržavati, dok očuvanju prirode u zaštićenim područjima pridonosi i ekološka senzibilnost posjetitelja.

Nadalje, temeljna zadaća ustanove koja rukovodi parkom temelji se na kontinuiranom unaprjeđenju i radu na očuvanju, istraživanju i edukaciji. Kao rezultat uspješnog razvoja parka u skladu s održivosti, NP Krka svake godine bilježi porast posjetitelja, dok je 2016. godine prvi puta zabilježen milijunti posjetitelj.

„Kako bi se sačuvala ljepota koja se oblikovala dva milijuna godina i prirodi dalo vrijeme potrebno za obnovu, broj posjeta na Skradinskom buku ograničen je na

¹⁶ Nacionalni park „Krka“ dočekaao milijuntog posjetitelja; dostupno na <http://www.np-krka.hr/clanci/Milijunti-posjetitelj-1-10-2016-NP-Krka/257.html> (pristupljeno 26.05.2021.)

deset tisuća u jednom trenutku.“¹⁷ Naime, na ulazima Skradin i Lozovac (naselje na ulazu u NP Krka) postavljeni su određeni uređaji na kojima se prikazuju podaci o trenutnoj raspoloživosti ulaznica za posjet Skradinskom buku, ti podaci se mijenjaju sukladno dolascima i odlascima posjetitelja. Ukoliko neki posjetitelji u određeno vrijeme ne mogu ući u Skradinski buk zbog gužve, posjetiteljima su ponuđene mogućnosti za posjet ostalim djelovima nacionalnog parka.

Također, Javna ustanova NP Krka konstantno surađuje sa lokalnom zajednicom u obnavljanju starih puteva i preuređivanju novih staza za sve posjetitelje koji teže aktivnom odmoru u prirodi i za one koji žele istražiti određene dijelove parka koji manje poznati.

6.2.1. *EcoSUSTAIN* projekt

„EcoSustain (eng. *Ecological sustainable Governance of Mediterranean protected Areas via improved Scientific, Technical and Managerial Knowledge Base*) je ekološki održivo upravljanje zaštićenim područjima Mediterana na temelju poboljšane baze znanstvenih, tehničkih i upravljačkih podataka.“¹⁸ Cilj projekta temelji se na očuvanju vodenih ekosustava te bolje upravljanje istima. Osim toga, projekt teži održivom rastu na području Mediterana na temelju optimiziranog upravljanja i međunarodne suradnje u upravljanju zaštićenim područjima. Određene aktivnosti tijekom projekta trebale bi dovesti do što boljeg očuvanja zaštićenih područja, jačanja integriranog menadžmenta, velikih poboljšanja u monitoringu i upravljanju voda čime će doći do boljeg očuvanja kvalitete voda.

Javna ustanova „Nacionalni park Krka“ sudjelovala je u provedbi EcoSUSTAIN projekta u kojem su također sudjelovali razni predstavnici iz cijelog svijeta (Italija, Grčka, Španjolska). Projekt je započeo u studenom 2016. godine i trajao je do travnja 2019. godine. U nacionalnom parku Krka odabrano je područje Visovačkog jezera koji je vrlo osjetljiv i referentni ekosustav. Kao dio provedenih aktivnosti, na Visovačkom jezeru postavljena je plutača sa sensorima. „Energetski samoodrživa

¹⁷ Nacionalni park Krka - primjer održivog upravljanja zaštićenim područje; dostupno na <https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/vijesti/zupanija/nacionalni-park-krka-primjer-odrzivog-upravljanja-zasticenim-podrucjem-521981> (pristupljeno 26.05.2021.)

¹⁸ EcoSUSTAIN; dostupno na <http://www.np-krka.hr/stranice/eco-sustain/191.html> (pristupljeno 27.05.2021.)

plutača opremljena je sensorima za mjerenje fizikalno-kemijskih parametara vode i pratećim sustavima za automatsku dojavu izmjerenih vrijednosti kroz softverski sustav Javne ustanove „Nacionalni park Krka“. Plutača ima ugrađene solarne panele koji napajaju bateriju, što joj omogućuje autonomni rad tijekom cijele godine. Odabrani senzori prate parametre potrebne za određivanje kvalitete vode: temperaturu, otopljeni kisik, zamućenost, klorofil a, vodljivost i pH vrijednost. Podaci se dobivaju u stvarnom vremenu (svakih 15 minuta), što omogućuje pravovremenu reakciju na sve promjene, realne ili potencijalne, koje narušavaju kvalitetu vode.“¹⁹

U nastavku je prikazana slika opisane plutače u Visovačkom jezeru.

Slika 4: Plutača u Visovačkom jezeru

Izvor: *EcoSUSTAIN*; dostupno na <http://np-krka.hr/stranice/eco-sustain-plutaca-visovacko%20jezero/211.html> (pristupljeno 27.05.2021.)

Nadalje, kako se prati rad cjelokupne plutače, korisnicima se istovremeno mogu slati razne informacije o korisnosti, o poboljšanju sustava monitoringa i slično. Javna ustanova NP Krka po prvi puta može razmijenjivati podatke sa drugim zaštićenim područjima na Mediteranu time kreirati kvalitetnu bazu podataka što je zapravo i cilj navedenog projekta

¹⁹ *BUK – Glasnik Javne ustanove “Nacionalni park Krka” (br.18., listopad 2018.)*; dostupno na <http://np-krka.hr/stranice/e-buk-glasnik-ju-np-krka/8.html> (pristupljeno 27.05.2021.)

Očuvanje kvalitete vode temeljni je zadatak zaštite određenog teritorija stoga se navedenim projektom u NP Krka omogućuje bolje praćenje ekoloških činitelja koji utječu na razvoj skupina u Visovačkom jezeru te bolje upravljanje cjelokupnim jezerom.

6.2.2. Projekt „Nepoznata Krka“

Provedbu projekta „Nepoznata Krka“ započela je Javna ustanova 2015. godine, koji je sufinanciran u sklopu Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020. „Odobrena su bespovratna sredstva iz Europskog fonda za regionalni razvoj u iznosu od 78.620.719,12 HRK, dok je ukupna vrijednost projekta 80.057.649,15 HRK.“²⁰

Navedenim projektom interveniralo se unutar Nacionalnog parka „Krka“ na način osmišljavanja i uvođenja novih interpretacijskih sadržaja kao na primjer opremanje posjetiteljskog centra Eko kampus Krka, uređenje edukacijsko – volonterskog centra Krka – vrelo života, uređenje pješačkih staza, težilo se unaprjeđenju sustava upravljanja sadržajima i posjetiteljima gdje su implementirane mnoge edukativne aktivnosti s ciljem podizanja svijesti javnosti i sudionika iz sektora turizma i obrazovanja o prirodnim vrijednostima rijeke Krke.

„Na početku projekta, određeni su specifični ciljevi koji se žele postići samim projektom, a to su sljedeći:

- Povećanje udjela posjetitelja educiranih o prirodnoj baštini u odnosu na ukupni broj posjetitelja sa 6.10 % na 10.27 % do 2022.;
- Povećanje broja podržane infrastrukture za posjetitelje koji doprinose boljem upravljanju baštinom s dosadašnjih 7 na 23 do 2021.“²¹

Naime, razvojem edukativnih turističkih proizvoda i usluga želi se pokrenuti neiskorišteni i turistički, ali i gospodarski potencijal nacionalnog parka te time postići što bolji društveni i ekološki boljitak.

²⁰ *Nepoznata Krka: skrivena blaga gornjeg i srednjeg toka rijeke Krke*; dostupno na <http://np-krka.hr/stranice/nepoznata-krka-projekt/219.html> (pristupljeno 29.05.2021.)

²¹ Ibid.

6.4. Izazovi razvoja nacionalnog parka

Istraživanjem i proučavanjem web stranica Nacionalnog parka Krka te izučavanjem projekata na kojima sudjeluje Javna ustanova parka, dolazi se do razmišljanja o izazovima u razvoju samog parka. Da bi se uistinu uvidjelo koji su to izazovi u razvoju samog parka, u nastavku će biti prikazana SWOT analiza NP Krka (izrada autorice).

Shema 1: SWOT analiza NP Krka

<p style="text-align: center;">SNAGE</p> <ul style="list-style-type: none">• zapošljavanje lokalnog stanovništva• iznimna biološka i krajobrazna raznolikost• očuvana prirodna baština• dobra prometna povezanost• diverzifikacija ponude	<p style="text-align: center;">SLABOSTI</p> <ul style="list-style-type: none">• slaba povezanost u razvoju nacionalnog parka i regije• sezonski karakter zapošljavanja• ugroženost Sedrenih slapova (temeljni fenomen NP Krka)
<p style="text-align: center;">PRILIKE</p> <ul style="list-style-type: none">• poboljšanje ekonomske održivosti u parku• suradnja s lokalnom zajednicom• edukativne radionice za posjetitelje i lokalno stanovništvo• razvoj novih oblika turizma (zdravstveni, gastro, cikloturizam, kulturni...)	<p style="text-align: center;">PRIJETNJE</p> <ul style="list-style-type: none">• iznimno slaba inicijativa lokalnog stanovništva• ekološki problemi (požar, deponiji smeća...)• nepovoljna dobna i obrazovna struktura lokalnog stanovništva• odlazak lokalnog stanovništva u druge krajeve

Izvor: izrada autorice prema Službenoj stranici NP Krka <http://np-krka.hr/stranice/o-nama/1.html> (pristupljeno 29.05.2021.)

Iz sheme vidljive su prijetnje odnosno izazovi kod razvoja turizma u nacionalnom parku. Potrebno je veće sudjelovanje lokalnog stanovništva u raznim projektima i samim time i veća edukacija kako bi isti mogli doprinijeti lakšem i boljem razvoju održivog turizma na području NP Krka. Proučavanjem je vidljivo kako Javna ustanova NP Krka radi na poboljšanju istoga i teži uspješnom savladavanju svih izazova, što pridonosi reputaciji zaštićenih područja Hrvatske.

6.5. Upravljanje posjetima u održivom turizmu nacionalnog parka

Kako je ranije navedeno, broj posjetitelja u NP Krka svake godine se sve više povećava, što znači da Nacionalni park Krka u niti jednoj godini nije imao pad broja posjetitelja. Stoga je vrlo bitno da se i posjetitelje uključi u održivi turizam parka te da svojom posjećenosti doprinose navedenim.

Cilj svakog turističkog područja je povećanje broja posjetitelja, no Javna uprava NP Krka uvidjela je da je nakon konstantnog povećanja broja posjetitelja potreban i pravilan raspored istih s ciljem izbjegavanja gužvi i negativnih posljedica na okoliš. Kako je u jednom od prijašnjih poglavlja navedeno, u Skradinskom je buku broj posjetitelja bio neko vrijeme ograničen te posjetitelji koji nisu mogli u određeno vrijeme vidjeti Skradinski buk upućeni su u daljnje obilaske samog parka. Tako se time želi potaknuti posjetitelje da lokalitete parka posjećuju i izvan ljetne turističke sezone.

Također mnogi turisti u posjet parku dolaze i samo zbog fotografiranja, to naravno stvara velike gužve oko jednog lokaliteta parka i samim time šteti daljnjem održivom razvoju parka. Sukladno tome potrebno je uložiti dodatne napore u samu turističku ponudu nacionalnog parka kako bi se i dalje takve turiste privlačilo, ali na način da se ih i potakne na sudjelovanje u razvoju parka u skladu s održivosti. Navedno bi se moglo realizirati putem raznih biciklističkih tura kroz cijeli park, edukativnim radionicama za djecu i odrasle, tzv. „ekološkom zabavom“ u prirodi nakon svakog posjeta parku. Time će i oni posjetitelji koji su došli posjetiti park samo zbog fotografiranja, uz fotografiju moći sudjelovati u raznim sadržajima koji će im probuditi svijest o očuvanju okoliša.

Nadalje slijedi sedmo poglavlje u kojem se nastoji analizirati na koji će se način analizirati budućnost održivog turizma u nacionalnim parkovima sukladno budućim trendovima.

7. ODRŽIVI TURIZAM BUDUĆNOSTI U NACIONALNIM PARKOVIMA

Praksa upravljanja zaštićenim područjima i istovremeno održivim turizmom izrazito je složen i zahtjevan proces. Održivi turizam predstavlja trajan proces koji uvjetuje neprekidno praćenje učinaka i uvođenje raznih preventivnih mjera. Povećani broj posjetitelja u zaštićenim područjima rezultira porastu prihoda u takvim područjima te podizanju svijesti o tendenciji očuvanja istih. Isto tako, porast prometa dovodi do ugrožavanja zaštićenih ekosustava, stoga se ravnoteža između devastacije nacionalnih parkova i očuvanja prirode ostvaruje razvojem održivog turizma u zaštićenim područjima. Kao primjer u istraživanju odabran je Nacionalni park Krka budući da je drugi najposjećeniji park u Hrvatskoj koji neprestanim ulaganjem u turističku ponudu i inovacijama na području iste teži održivom turizmu na području kojega je uvelike pomaknuo svoje granice. Navedenim istraživanjem pomoću metoda analize i sinteze, deskripcije i komparacije htjelo analizirati kako se park suočava s održivim turizmom i koje mjere poduzima u svrhu upravljanja istim.

7.1. Budući trendovi održivog turizma

Dugoročni trendovi kretanja turističke potražnje ukazuju na kontinuirani porast turizma u proteklih nekoliko godina, usprkos određenim krizama. Održivi turizam i kretanja turista svake su godine sve dominantnija i značajnija u gospodarstvu mnogobrojnih zemalja.

Specifični oblici turizma, koji svojim jedinstvenim proizvodima i uslugama mogu dugoročnije privlačiti posjetitelje i pružiti im autentičan doživljaj na vlastitom putovanju, dolaze do sve veće važnosti. Navedenim se ukazuje kako su briga i nastojanje oko poboljšanja održivosti jedan od najznačajnijih trendova u turizmu.

Današnji turisti traže jedinstvene proizvode, unikatne turističke ponude koje će ispuniti njihova očekivanja i tako ih privući u određenu destinaciju. Jedan od trendova odnosi se na zauzimanje okolišno odgovorne pozicije, što ukazuje na konstruktivan odnos prema očuvanju prirodnih resursa i bioraznolikosti. Primjena tzv. „zelenih“ modela na svim razinama poslovanja pokreće mogućnost održivog razvoja turizma

sukladno pozicioniranju na tržištu. Naznačeni modeli osiguravaju očuvanje okoliša, uštedu te zadovoljstvo i pružatelja ponude, ali i turista.

7.2. Budućnost održivog turizma u nacionalnim parkovima

Održivi turizam postaje sve značajniji oblik turizma u cijelom svijetu. Sve više posjetitelja želi proživjeti nešto novo, mnogi žele pobjeći iz svakodnevne urbane sredine i uživati u prirodnim ljepotama. Osim sve značajnijeg entuzijazma posjetitelja za prirodnim destinacijama, pojava održivog turizma pripisuje se i samoj svijesti i zahtjevima posjetitelja za zaštitom prirode i destinacijama koje to afirmiraju.

Kako je cijeli svijet pogođen COVID – 19 pandemija krizom, jasno je da turizam više neće biti isti kao prije. Biti će sve manje masovnog turizma, a sve više individualnog. Individualnost i autentičnost dolazit će sve više do izražaja u stvaranju turističke ponude gdje će i tradicija biti prezentirana na otvorenim lokalitetima. Koncept održivog razvoja iznimno je teško realizirati, no uz određene mjere on je ostvariv, ali i nužan za budući razvoj.

Budućnost održivog turizma u nacionalnim parkovima ogleda se kroz što bolje iskorištavanje okolišnih resursa koji su ključ turističkog razvoja određenog područja. Kako bi se održivi turizam u budućnosti razvijao vrlo je bitna interakcija sa lokalnom zajednicom, ali i drugim institucijama.

7.3. Indikacije u hrvatskom turizmu

Sve veća turistička potražnja za zaštićenim područjima u Hrvatskoj i povećani broj turista ukazuju na porast prihoda u takvim područjima i samim time dovode do podizanja svijesti o potrebi za očuvanje istih.

Naime, fokus rada bio je na analizi NP Krka, dok u nastavku slijedi usporedba istoga s NP Plitvička jezera i NP Risnjak. NP Plitvička jezera najstariji je i prvi najposjećeniji park na području Hrvatske koji je izrazito bogat prirodnim i kulturnim ljepotama. „Istraživanjem broja posjeta u NP Plitvička jezera vidljiv je stalni brzi

porast broja posjetitelja (s 927.661 posjetitelja u 2007., na 1.720.331 posjetitelja u 2017. godini) koji uzrokuje sve više problema u sustavu prihvata posjetitelja.²² Navedeni problem Ustanova parka nije još riješila kako bi trebalo, naime postoji preveliko opterećenje na glavnom dijelu jezerske zone. To bi se moglo riješiti na primjer uvođenjem nekih dodatnih sadržaja koji će se nalaziti na sporednim dijelovima Parka kako bi se posjetitelje moglo usmjeriti i na sporedna mjesta, no da ona budu zanimljiva posjetiteljima potrebno je dodatno i kvalitetno uređenje tih područja. Isti problem imao je i NP Krka koji je ograničio broj posjetitelja na Skradinskom buku i usmjerio je posjetitelje na razgledavanje drugih dijelova Parka, no potrebno je još poraditi na tome. Nadalje, Plitvička jezera koriste električnu energiju iz obnovljivih izvora te su već dvije godine za redom dobili ZelEn certifikat koji potvrđuje da je isporučeno 6.351 MWh električne energije iz obnovljivih izvora.²³ Također, na Plitvicama postoji nova rasvjeta koja troši izuzetno manje energije i povoljnija je za životinjski i biljni svijet, usmjerena je samo na uže područje staza što znači da se svjetlost ne rasipa po cijelom području Parka. Dok, NP Krka to još uvijek nije uveo u svoje područje Parka. NP Plitvička jezera sudjeluje sa Svjetskom organizacijom za zaštitu prirode (WWF – World Wide Fund for Nature) gdje nastoje da se cijeli promotivni materijal koji je namijenjen promociji Parka tiska na eko papiru, hrana u hotelu nabavlja se kroz tzv. zelenu nabavu iz lokalnih OPG-a, isto tako napravili su Plan upravljanja parkom od 2017. do čak 2028. godine, a u Parku koriste i električna vozila i brod na električni pogon. Navedenom usporedbom zaključuje se kako je NP Plitvička jezera bolji u razvoju u očuvanju istoga, odnosno ima agilniji tim zaposlenika u odnosu na NP Krka i sudjeluje u više projekata s ciljem razvoja održivog turizma.

Nadalje, ukoliko se usporede NP Krka i NP Plitvička jezera s NP Risnjak koji na malom prostoru raspolaže sa brojnim klimatskim i vegetacijskim fenomenima te sadrži turističko – rekreativnu, kulturnu, ali i znanstvenu namjenu zaključuje se kako NP Risnjak ima slabiju valorizaciju. Područje parka više je namijenjeno planinarima i biciklistima stoga izuzetno mali broj turista posjećuje park. No, iskorištavanjem osebnost bioraznolikosti moguće je razviti dodatne turističke proizvode koji će se

²² *Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028.*; dostupno na <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf> (pristupljeno 15.06.2021.)

²³ *Nacionalni park Plitvička jezera rade na „zero waste“ strategiji. Što to znači u praksi?* (članak); dostupno na <https://hrturizam.hr/nacionalni-park-plitvicka-jezera-rade-na-zero-waste-strategiji-sto-to-znaci-u-praksi> (pristupljeno 15.06.2021.)

temeljiti na tipičnoj arhitekturi, ali i novi trend turizma koji će se temeljiti na odmoru, relaksaciji i opuštanju bez stresa u prirodnom ambijentu parka.

Temeljem navedenog, zaključuje se kako bi se u nacionalnim parkovima na području Hrvatske mogli uvesti tzv. „zeleni hoteli“ odnosno drugim riječima ekohoteli. Ekohoteli predstavljali bi sjajan alat u afirmaciji održivog turizma u Hrvatskoj u prostorima zaštite prirode. Mogućnost da se isti razvijaju postoji unutar, ali i izvan nacionalnih parkova te ukazuje na otklanjanje problema nedostatka pogodnih smještajnih kapaciteta. Ostale sugestije koje je moguće primijeniti u zonama nacionalnih parkova su sljedeće:

- zamijena klasičnih prijevozna sredstva ekološkim prijevoznim sredstvima (plinski autobusi, brodovi na solarni pogon);
- opremanje sporednih mjesta dinamičkim sadržajima (edukativne radionice za djecu i odrasle, igre u okviru očuvanja prirode)
- izgradnja tematskih centara

Navedeno može doprinijeti razvoju održivog turizma u budućnosti.

8. ZAKLJUČAK

Održivi je turizam potrebno razvijati sukladno željama i potrebama današnjih turista, a istovremeno težiti zaštiti i poboljšanju prilika za budućnost. Pojava masovnog turizma dovela je do pojave raznih ekoloških i društvenih problema u zaštićenim područjima, time se javila i potreba za očuvanjem prirodnih vrijednosti određenog područja. Bez implementacije komponenti održivosti i briga o budućem i trenutačnom utjecaju na okoliš i društvo te bez prilagođavanja zahtjevima posjetitelja i lokalnih stanovnika, turizam u zaštićenim područjima nema veliku budućnost.

Nacionalni park karakterizira se kao područje prirodne, turističke i rekreativne vrijednosti kojim se upravlja u svrhu trajnog očuvanja okoliša. Uloga svih zaštićenih područja, a posebice nacionalnih parkova leži u socijalnoj, znanstvenoj, edukativnoj i ekonomskoj funkciji koja se uočava kroz turizam. Osim očuvanja prirode, nacionalni parkovi bogati su kulturnom vrijednosću koja je u današnje vrijeme vrlo važna u očuvanju identiteta. Sukladno tome, nacionalni parkovi imaju i obrazovnu svrhu koja ukazuje na važnost obrazovanja lokalnog stanovništva i posjetitelja prepoznavanjem i očuvanjem vlastite prirodne baštine za buduće generacije. Budući trendovi u održivog turizma upućuju na sve veći porast interesa za nacionalne parkove i ostala zaštićena područja. Za razliku od ostalih djelatnosti, turizam je direktno zainteresiran za očuvanje zaštićenih područja jer postojanje istog preduvjet je razvoja zaštićenih područja. Navedenim se potvrđuje glavna hipoteza rada.

Kao zaključak istraživanja i proučavanja razvoja turizma na području Nacionalnog parka Krka, može se reći da je isti na pravom putu prema trajnom očuvanju prirode. Već provedeni projekti na području parka pokazali su pozitivne rezultate i na posjetitelje i na lokalno stanovništvo. Uz konstantno ulaganje i nadzor, Nacionalni park Krka ostat će među tri najposjećenija parka i biti će i dalje netaknuti dio prirode. Uz navedeni nacionalni park i NP Plitvička jezera izuzetno teži razvoju održivog turizma kroz konstantnu edukaciju posjetitelja i lokalnog stanovništva, dok NP Risnjak ima još vremena za promišljanje o održivom razvoju budući da vrijeme njegove turističke eksploatacije tek slijedi. U navedenom završnom radu naglasak se dao iznimno na nacionalne parkove, može se utvrditi da raspoloživost nacionalnih parkova i njihova kvaliteta imaju strateški značaj i isto tako promatraju se kao komparativne prednosti turizma. Time se potvrđuju dvije sporedne hipoteze rada,

očuvanjem nacionalnih parkova, ponuda u destinaciji može biti kvalitetnija i sama destinacije može biti privlačnija za turiste i posjetitelje.

Vidljivo je da će turizam nakon pandemije COVID-19 biti rekreativan, avanturistički, edukativan i zabavan, što znači da će se temeljiti na prirodi. Nacionalni parkovi predstavljaju bogatstvo cijelog svijeta te mogu opstati za buduće generacije samo ako se prema njima odnosimo odgovorno i koristimo ih na održiv način.

LITERATURA

a. Knjige:

1. Bilen, M. (2011): *Turizam i okoliš*. Zagreb: Mikrorad
2. Bralić, I. (1990): *Nacionalni parkovi Hrvatske*. Zagreb: Školska knjiga, Republički zavod za zaštitu prirode SR Hrvatske
3. Dujmović, M. (2014): *Kultura turizma*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile
4. Dulčić, A. (2001): *Upravljanje razvojem turizma*. Zagreb: Mate
5. Križman Pavlović, D. (2008): *Marketing turističke destinacije*. Zagreb: Mikrorad
6. Müller, H. (2004): *Turizam i ekologija*. Zagreb: Masmedia
7. Petrić, L. (2007): *Osnove turizma*. Split: Ekonomski fakultet
8. Talić, I. (2018): *Ekonomija doživljaja nacionalnih parkova*. Bjelovar: Tiskara Viatoni
9. Tufekčić, N. (2015): *Ekološka pedagogija – osnovi nauke o odgoju za okolinu i održivi razvoj*. Sarajevo: Dobra knjiga
10. Vidaković, P. (1997): *Nacionalni parkovi u svijetu: Priroda – kultura – turizam*. Zagreb: : Fond za stipendiranje mladih za zaštitu prirode i turizam
11. Vidaković, P. (2003): *Nacionalni parkovi i zaštićena područja u Hrvatskoj*. Zagreb: Fond za stipendiranje mladih za zaštitu prirode i turizam

b. Znanstveni članci:

- 1) Vojvonić, N., *Problematika implementacije temeljnih indikatora održivog turizma u Hrvatskim općinama i gradovima (hrčak.srce)*; dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/123486> (pristupljeno 23.02.2021.)
- 2) Opačić, V.T., *Zaštita prirode – Hrvatska šansa za opstanak i razvoj*; dostupno na <https://www.matica.hr/hr/322/zastita-prirode-hrvatska-sansa-za-opstanak-i-razvoj-20895> (pristupljeno 01.03.2021.)
- 3) Jovičić, D., Ivanović, V., *Menadžment turizma u nacionalnim parkovima (hrčak.srce)*; dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=267399 (pristupljeno 20.03.2021.)
- 4) Radeljak, P., Pejnović, D., *Utjecaj turizma na održivi razvoj funkcionalne regije Nacionalnog parka Krka (hrčak.srece)*; dostupno na <https://hrcak.srce.hr/111984> (pristupljeno 24.05.2021.)

- 5) Matijević D., *Etika institucionalne zaštite prirode u Hrvatskoj: studija slučaja Nacionalnog parka „Krka“* (hrčak.srce); dostupno na <https://hrcak.srce.hr/232543> (pristupljeno 24.05.2021.)
- 6) *Nacionalni park Plitvička jezera rade na „zero waste“ strategiji. Što to znači u praksi?* (članak); dostupno na <https://hrturizam.hr/nacionalni-park-plitvicka-jezera-rade-na-zero-waste-strategiji-sto-to-znaci-u-praksi> (pristupljeno 15.06.2021.)

c. Internet izvori:

- I. *Sustainable development*; dostupno na <https://www.unwto.org/sustainable-development> (pristupljeno 17.02.2021.)
- II. *Održivi razvoj*; dostupno na <https://www.odraz.hr/nase-teme/odrzivi-razvoj> (17.02.2021.)
- III. *Što je održivi razvoj*; dostupno na: <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj> (pristupljeno 17.02.2021.)
- IV. *Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja*; Dostupno na: <http://www.haop.hr/hr/pocetna-stranica> (pristupljeno 17.02.2021.)
- V. *Održivi turizam*; dostupno na <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4534> (pristupljeno 12.04.2021.)
- VI. *Priručnik o uspješnim inovativnim praksama za održivi turizam u zaštićenim područjima*; dostupno na <https://www.interreg-central.eu/Content.Node/Handbook-Sustainable-Tourism-HR-CEETO-Interreg.pdf> (pristupljeno 12.04.2021.)
- VII. *National park*; dostupno na: <https://www.britannica.com/science/national-park> (pristupljeno 01.03.2021.)
- VIII. *Nacionalni parkovi*; dostupno na: <https://mingor.gov.hr/o-ministarstvu-1065/djelokrug-4925/zastita-prirode/zasticena-podrucja/nacionalni-parkovi/1194> (pristupljeno 01.03.2021.)
- IX. *Nacionalni parkovi*; dostupno na <https://www.paradiso.camp/hr/okruzenje/nacionalni-parkovi> (pristupljeno 01.03.2021.)

- X. *NP Krka – turizam i održivi razvoj (2.dio)*; dostupno na <https://geografija.hr/np-krka-turizam-i-odrzivi-razvoj-2-dio> (pristupljeno 24.05.2021.)
- XI. *Nacionalni park „Krka“ dočekaao milijuntog posjetitelja*; dostupno na <http://www.np-krka.hr/clanci/Milijunti-posjetitelj-1-10-2016-NP-Krka/257.html> (pristupljeno 26.05.2021.)
- XII. *Nacionalni park Krka - primjer održivog upravljanja zaštićenim područje*; dostupno na <https://sibenski.slobodnadalmacija.hr/sibenik/vijesti/zupanija/nacionalni-park-krka-primjer-odrzivog-upravljanja-zasticenim-podrucjem-521981> (pristupljeno 26.05.2021.)
- XIII. *EcoSUSTAIN*; dostupno na <http://www.np-krka.hr/stranice/eco-sustain/191.html> (pristupljeno 27.05.2021.)
- XIV. *BUK – Glasnik Javne ustanove “Nacionalni park Krka” (br.18., listopad 2018.)*; dostupno na <http://np-krka.hr/stranice/e-buk-glasnik-ju-np-krka/8.html> (pristupljeno 27.05.2021.)
- XV. *Nepoznata Krka: skrivena blaga gornjeg i srednjeg toka rijeke Krke* <http://np-krka.hr/stranice/nepoznata-krka-projekt/219.html> (pristupljeno 29.05.2021.)
- XVI. *Plan upravljanja NP Plitvička jezera 2019. – 2028.*; dostupno na <https://np-plitvicka-jezera.hr/wp-content/uploads/2019/10/Plan-upravljanja-NP-Plitvi%C4%8Dka-jezera.pdf> (pristupljeno 15.06.2021.)
- XVII. *Turizam u brojkama 2019.*; dostupno na <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-podrucja-turizma/turizam-u-brojkama>(pristupljeno 16.06.2021.)

SAŽETAK

Nacionalni parkovi definiraju se kao najkompleksnija zaštićena prirodna bogatstva, to su uglavnom velike prostorne cijeline koje sadrže visoki stupanj očuvanosti neugrožene prirode. Kao zaštićena dobra proglašena su iz razloga jer im je osnovni cilj zaštita prirodnih vrijednosti u određenom prostoru te kontrolirano korištenje istih za potrebe turizma, edukacije i određenih istraživanja. Tako se javlja potreba za održivim turizmom na ovakvim područjima, kojeg je potrebno konstantno razvijati, što uistinu nije lagan proces.

U nacionalnim je parkovima održivi turizam vrlo bitan, potiče turističke pakete s određenim naglaskom na ekološki odgovorne akcije te samim time igra važnu ulogu u očuvanju kulturne baštine lokalnih stanovnika te tako pridonosi i razvoju gospodarstva istih. Pojavom održivog turizma javljaju se i određeni indikatori održivosti s kojima je turizam povezan, a to su ekonomski, ekološki i sociokulturni indikatori koji su vrlo bitni za upravljanje održivim turizmom. Vrlo su važni jer ukazuju na moguće probleme prilikom razvoja turizma, odnosno drugim riječima mjerilo su rizika i potrebe za djelovanjem. U svrhu navedenog provedeno je istraživanje Nacionalnog parka Krka koji se ubraja u tri najposjećenija nacionalna parka Hrvatske. NP Krka vrlo intenzivno upravlja održivim turizmom, godišnjim anketiranjem posjetitelja uvažava njihove primjedbe teži rješavanju istih, također Javna ustanova nacionalnog parka sudjeluje u mnogim ekološko – edukativnim projektima koji im pomažu da se park sve više razvija u skladu s paradigmom održivosti.

Na kraju, kako je posjećenost zaštićenim područjima sve veća, vrlo je bitno ulaganje u budući razvoj održivog turizma za što je potrebno praćenje trendova kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini.

Ključne riječi: održivi turizam, nacionalni parkovi, indikatori, NP Krka, budući trendovi

SUMMARY

National parks are defined as the most complex protected natural resources, they are mostly large spatial units that contain a high degree of preservation of unspoiled nature. They have been declared protected goods because their main goal is the protection of natural values in a certain area and the controlled use of the same for the needs of tourism, education and certain research. Thus, there is a need for sustainable tourism in such areas, which needs to be constantly developed, which is really not an easy process.

In national parks, sustainable tourism is very important, it encourages tourist packages with a certain emphasis on environmentally responsible actions and thus plays an important role in preserving the cultural heritage of local residents and thus contributes to the development of their economy. With the emergence of sustainable tourism, there are certain indicators of sustainability with which tourism is associated, and these are economic, environmental and socio-cultural indicators that are very important for the management of sustainable tourism. They are very important because they indicate possible problems in the development of tourism, in other words, they are a measure of risk and the need for action. For the purpose of the above, a survey of the Krka National Park was conducted, which is one of the three most visited national parks in Croatia. NP Krka very intensively manages sustainable tourism, annual survey of visitors takes into account their remarks and strives to solve them, also the National Park Public Institution participates in many environmental - educational projects that help them to develop the park in accordance with the paradigm of sustainability.

As the number of visitors to protected areas is increasing, it is very important to invest in the future development of sustainable tourism, which requires monitoring trends both locally and globally.

Keywords: sustainable tourism, national parks, indicators, NP Krka, future trends

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS SLIKA:

Slika 1: Stupovi održivog razvoja (str. 4)

Slika 2: Lokacija nacionalnih parkova u Hrvatskoj (str. 17)

Slika 3: Koncentracija kupača kod Skradinskog buka (str. 21)

Slika 4: Plutača u Visovačkom jezeru (str. 25)

POPIS SHEMA:

Shema 1: SWOT analiza NP Krka (str. 27)

POPIS TABLICA:

Tablica 1: Indikatori održivog turizma (str. 5)

Tablica 2: Usporedba dolazaka u nacionalnim parkovima (str. 19)